

УДК 332

5. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Саєнко О.О.,

к.е.н., доцент

*кафедри державної служби, адміністрування та управління
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Анотація. У статті визначено роль регіональної складової державної інноваційної політики в сучасних умовах економічного стану. Проаналізовано причини існуючих проблем реалізації інновацій в Україні. Розроблено принципи формування та визначено напрями державної інноваційної політики розвитку регіонів.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, регіон, державне регулювання інноваційної діяльності, державна інноваційна політика, регіональна інноваційна політика.

Постановка проблеми. Сучасна орієнтація економіки України на підвищення конкурентоспроможності обумовлює розвиток та активізацію інноваційної діяльності підприємств, без якої неможливе здійснення прогресивних структурних зрушень у країні, оновлення реального сектору економіки, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави та її регіонів.

Трансформація економічних, політичних і соціальних інститутів, їх ефективна переорієнтація на інноваційну модель закономірно розвиває усі сектори національної економіки. На виникнення і функціонування нових соціально-економічних взаємодій здійснюють вплив схема прийнятих у суспільстві владних відносин, соціальна складова розвитку суспільства, соціокультурні чинники.

Проблемам розвитку інноваційного потенціалу в регіонах України нині приділяється значна увага, але реалізація ефективних механізмів управління інноваційними процесами не набуває широкого поширення. Державні програми, націлені на підтримку малих і середніх підприємств, що мають досить сильну мотивацію зі створення робочих місць, не стимулюють ефект від впровадження інновацій, що ґрунтуються на знаннях.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми формування інноваційної моделі розвитку й удосконаленню державної та регіональної інноваційної політики досліджують такі провідні вітчизняні вчені, як В. Александрова, О. Амоша, А. Базиліук [1], С. Біла [2], М. Долішній [3], О. Жихор [4], З. Костак [6], М. Кушнір [9], Л. Пташенко [7], В. Новіцький, О. Поручник, Л. Федулова, Н. Сумак [8] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні недостатньо досліджені питання, пов'язані з розробкою й реалізацією регіональної стратегії розвитку з використанням інноваційного підходу, зокрема не відпрацьований механізм інвестиційного забезпечення інноваційного типу розвитку регіону, формування й функціонування регіональної інноваційно-інвестиційної інфраструктури.

Мета статті. Теоретичне обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного регулювання з питань інноваційної політики, як важливого фактору соціально-економічного розвитку регіону.

Викладення основного матеріалу. Протягом тривалого часу світова економіка розвивалася переважно за рахунок екстенсивних факторів, а у виробництві домінували традиційні еволюційні процеси і явища. В сучасних умовах трансформації економіки розвиток і ідентифікація сучасного виробництва повинні цілком базуватися на нових рішеннях в галузі технології, техніки, організаційних форм й економічних методів господарювання, тобто різних нововведеннях.

Сьогодні у економічно розвинених країнах близько 90 відсотків

приросту ВВП забезпечується саме за рахунок упровадження новітніх технологій і розробок, що дають змогу створювати ефективні виробництва, мінімізувати витрати ресурсів тощо. Досвід цих країн показує, що роль державних та регіональних органів влади у організації та регулюванні інноваційних процесів є набагато вагомішою, ніж при регулюванні звичайної економічної діяльності [8].

Конкурентоспроможність на світовому ринку все більше залежить від продукції, в основі якої лежать нові знання. Сьогодні розвиток продуктивних сил відбувається при тісній взаємодії науки і нових технологій з виробництвом. Власне на створення дієвої системи управління інноваціями повинні бути спрямовані заходи інноваційної політики, оскільки ефективність державної політики у науково-технічній сфері визначатиме конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [5].

В умовах гострої міжнародної та внутрішньої конкуренції між регіонами за отримання нових інвестицій (включаючи іноземний капітал) регіональна політика повинна дати регіонам країни інструменти, завдяки яким вони зможуть бути конкурентними на ринку інвестицій. Створення такої системи вимагає як прямої фінансової підтримки з державного бюджету, так і створення загальнонаціонального сприятливого інвестиційного клімату.

Головні групи інструментів державної підтримки, які використовуються в рамках цього напрямку:

- надання субвенцій на підтримку розвитку інфраструктури;

– створення умов для розміщення нових підприємств, в тому числі іноземних, які створюють конкурентні місця праці;

– формування державної та регіональної інфраструктури залучення інвестицій: агентств по залученню інвестицій, бюро по обслуговуванню інвесторів;

– розбудова інфраструктури бізнесу: бірж, виставкових залів, бізнес-інкубаторів, центрів бізнесу, промислових парків, інституцій передачі ринкових знань, інфраструктури для заохочення підприємств (включаючи малі та середні) до розміщення діяльності на даній території (облаштування території, модернізація та розбудова виробничих приміщень), об'єктів сфери послуг;

– надання вирішального значення при виборі інвестиційних проектів сучасним енергозощаджувальним технологіям, які не забруднюють навколишнє середовище;

– сприяння створенню та впровадженню інновацій, включаючи розповсюдження сучасних технологій, у тому числі для зниження ризиків виникнення техногенних катастроф.

Діяльність у напрямі розвитку науково-технічного потенціалу регіонів поширюватиметься на регіони, які мають досвід створення наукоємних та високотехнологічних продуктів та технологій.

Напрями державної підтримки повинні зосереджуватися на:

– побудові ефективної системи взаємодії науки, освіти, виробництва, підприємництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;

– створенні та розвитку загальнодержавної інноваційної інфраструктури та розбудові регіональної інноваційної політики; сприянні створенню пайових інноваційно-інвестиційних фондів з реалізації інноваційних проектів з пайовою участю бюджетних ресурсів (державний та місцеві бюджети), приватного капіталу і коштів населення; створенні конкурсної системи відбору інноваційних проектів, що враховує пріоритети

розвитку регіонів; розробці системи проведення незалежної експертизи проектів та надання можливості малому і середньому інноваційному підприємству брати участь у виконанні державного й оборонного замовлення;

- концентрації фінансових та інтелектуальних ресурсів на реалізації визначених державою пріоритетів інноваційного розвитку;

- створенні умов для переорієнтації інвестиційних потоків на високотехнологічні сфери виробництва та кадрове забезпечення інноваційної діяльності;

- формуванні позабюджетних джерел підтримки інноваційної діяльності, законодавче врегулювання питань спільного інвестування, зокрема щодо регулювання ринку венчурного капіталу у сфері інноваційної діяльності;

- стимулюванні підприємств і установ до створення власних систем екологічного управління відповідно до вимог міжнародних та національних стандартів [9].

Держава є безпосереднім провідником інноваційного розвитку та організатором замовлення на дослідження і розробки на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу шляхом:

- проведення конкурсу вітчизняних інновацій та венчурних ярмарок як механізмів першочергового забезпечення інвестиціями найбільш перспективних інноваційних проектів;

- збільшення держзамовлення на підготовку кадрів для інноваційного підприємництва, зокрема інноваційних менеджерів та фахівців з венчурного інвестування [10].

Актуальність формування комплексу заходів, спрямованих на створення сприятливого режиму для розвитку інноваційного підприємництва, викликана самою сутністю інновацій, значенням науково-технічної продукції для рішення питань переходу від етапу трансформаційного спаду до етапу структурних зрушень. Якщо в період

формування ринкових відносин і трансформаційного спаду в силу відсутності достатніх засобів у бюджеті та позабюджетних джерелах перевага надається дії макроекономічних факторів, то надалі, із зростанням конкурентної боротьби доцільним стає взаємопогоджуваний розвиток державних наукових програм з інноваційним підприємництвом. Малі інноваційні фірми швидше впроваджують результати науково-дослідних робіт у виробничий процес, більш ефективно й ощадливо використовують ресурси, хоча порівняльна обмеженість останніх не дозволяє їм здійснювати великомасштабні проекти. Але оскільки інноваційне підприємництво характеризується досить високим ступенем ризикованості, в умовах нестабільного українського ринкового середовища доцільно вкладати кошти в менш наукомісткі проекти, які швидше та простіше реалізуються, а також у вже існуючі фірми, які досягли певних результатів у розробці нової продукції, але мають фінансові труднощі при налагодженні виробництва, процесу збуту тощо.

Пошуки шляхів підвищення швидкості генерації нових знань та їхнє перетворення в нові товари й послуги – це турбота всіх країн. Уряди багатьох країн вкладають сили та кошти в створення й розвиток національних інноваційних систем переносу знань із сектору науки, де вони народжуються, у сектор виробництва, де вони перетворюються в товари й послуги.

Головний зміст інвестиційної стратегії держави має полягати у формуванні на теренах України інноваційної моделі економічного розвитку. Здійснюючи політику регулювання і стимулювання інноваційного розвитку, держава змушена постійно вирішувати проблему балансу розподілу суспільних ресурсів. Причому традиційна дилема суспільного вибору, тобто встановлення співвідношення між виробництвом продукції споживчого і виробничого призначення перетворюється сьогодні на тріаду з включенням саме науки. Вкладаючи кошти в стимулювання споживчого попиту, суспільство відволікає їх від інвестиційного і інноваційного напрямків, точніше, ці кошти йдуть на поповнення інвестиційного потенціалу довгим

шляхом, значно втрачаючи на ньому в обсязі. Рішення про концентрацію коштів на реалізацію інноваційних проектів, у свою чергу, веде до відносного зменшення обсягів споживання, поточного виробництва й інвестування. Це особливо відчутно в умовах стагнуючої економіки. Отже, вкладаючи кошти в інновації, суспільство закладає засади довгострокової стратегії формування внутрішнього ринку товарів споживчого та виробничого призначення. Це підтверджує необхідність забезпечення максимально можливого інноваційного спрямування інвестиційних процесів в Україні [11].

Враховуючи наведене вище, доцільною є модифікація критеріїв виокремлення інноваційних підприємств, які також повинні будуватися на функціональному принципі, що відображатиме комплекс більш широких стратегічних завдань та національних інтересів. Це дозволило б від визначення у спеціальному законі технологічних пріоритетів перейти до більш гнучкої системи встановлення критеріїв відбору технологій та інноваційних проектів, які вже можуть здійснюватися передбаченими Законом «Про інноваційну діяльність» уповноваженими інституціями. Серед таких критеріїв можуть бути:

- вплив проекту на умови життя та безпеку життєдіяльності людини, розвиток людського капіталу;
- підвищення економічної ефективності виробництва, ресурсозбереження;
- міждисциплінарний характер, розміщення в декількох секторах економіки;
- досягнення світового рівня та міжнародної конкурентоспроможності;
- зміна ролі регіонів у національній економічній системі;
- розвиток комунікацій і трансферу технологій.

Вирішення завдань національного науково-технічного розвитку через їх масштабність і комплексність може бути ефективно здійснене переважно в рамках державного сектору, який об'єднував би і координував зусилля окремих відомств, агентств, університетів і приватних фірм у залученні і

використанні зовнішніх джерел науково-технічного розвитку і досягненні на їх основі власних результатів. Варто враховувати, що міжнародне науково-технічне співробітництво є важливим чинником прискорення національного економічного зростання та подолання технологічного відставання лише в тому випадку, якщо стратегія держави спрямована на використання його результатів для створення власного високорозвиненого потенціалу в сфері науки і техніки, що має високу конкурентоспроможність на світових ринках.

Перехід на інноваційну модель розвитку економіки України потребує відповідних інституційних змін інноваційної сфери. Проведений аналіз світового та вітчизняного досвіду з питань пошуку шляхів прискореного економічного розвитку, посилення впливу і конкурентоспроможності країни свідчить, що формування відповідного інституційного середовища є основою створення ефективної інноваційної моделі розвитку. Інституціональна реформа в Україні у сфері інноваційної діяльності має забезпечити системні трансформації всіх основних складових частин: банківської, державної, корпоративної, науково-технічної, домашніх господарств, системи управління з урахуванням міжнародного науково-технічного співробітництва. Зазначена трансформація буде мати позитивний вплив на концентрацію капіталу, створення потужних господарських і фінансових структур, які в рамках реалізації великих цільових комплексних програм, державних науково-технічних програм міжнародного співробітництва, галузевих і регіональних програм мають охопити весь цикл розробки і виробництва нових технологій, конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та світових ринках.

Для України повинна бути використана стратегія нарощування, при якій використовується власний науково-технічний потенціал, залучаються іноземні вчені й конструктори, досягається інтеграція фундаментальної та прикладної науки.

Висновки і пропозиції. Виходячи із вищесказаного, можна зробити певні висновки, щодо створення ефективної ринкової економіки, пропонуємо

удосконалення основних напрямів державного регулювання інноваційного розвитку регіонів, а саме:

1. Домінуючим для України повинен стати той шлях розвитку, що ґрунтується на використанні стратегії нарощування інноваційного потенціалу, на заздалегідь визначених державою пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим, вітчизняна наука має бути визнана вищим національним пріоритетом, ресурсне забезпечення якого слід здійснювати першочергово.

2. Держава повинна допомогти підприємствам стати інноваційно активними через забезпечення макроекономічної стабільності, створення дружнього до інноваторів податкового режиму, інфраструктури фінансового ринку; а також впровадження стимулів для безперешкодного руху знань і технологій через захист інтелектуальної власності, створення доступних інформаційних мереж, диверсифіковану багатоканальну систему навчання.

Для цього важливо:

– забезпечити чітке розмежування повноважень між міністерствами та відомствами при посиленні їх відповідальності за технологічний розвиток, підвищення рівня інновативності, завоювання ринків, ефективність використання інвестицій;

– запровадити систематичне розроблення та оновлення довгострокових прогнозів науково-технологічного розвитку;

– визначити прийнятні для сучасного стану української економіки і адаптувати бізнес-моделі запровадження промислових інновацій (формування виробничих мереж і кластерів підприємств, стимулювання кооперації великих, середніх та малих підприємств, промислово-фінансових груп тощо);

– сприяти зменшенню бюрократичних перепон для розвитку наукомістких виробництв та послуг, запровадженню міжнародної системи сертифікації;

– поглибити інтеграцію України в європейський науково-

технологічний простір через організацію цивілізованого трансферу технологій, приведення норм українського законодавства у відповідність до міжнародної Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності згідно із вимогою СОР.

3. Найголовнішими завданнями інфраструктури інноваційної системи в контексті розбудови економіки є:

- формування міжрегіонального інноваційного ринку (створення центрів високих технологій, реструктуризація науково-дослідних та проектних інститутів в інжинірингові фірми з комерційною інфраструктурою);

- диверсифікація механізмів фінансової підтримки (венчурного фінансування високоризикових проектів; системи державного й приватного страхування інноваційних ризиків; лізингу наукоємного та унікального обладнання; удосконалення системи експертизи технологій, ноу-хау);

- законодавче врегулювання сфери інтелектуальної власності.

4. Потужним важелем державного впливу на прискорення інноваційного розвитку найбільш високотехнологічних галузей має стати діяльність інноваційних фондів, створених за рахунок прямих бюджетних інвестицій, галузевих та регіональних фондів, компаній. Такі фонди загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів повинні стимулювати залучення коштів промисловості, приватного сектору економіки до фінансування інноваційних проектів і програм.

5. Одним із найбільш розповсюджених механізмів державного впливу на забезпечення інноваційно-орієнтованої перебудови структури економіки є законодавче стимулювання інноваційної діяльності на всіх її етапах і створення нормативно-правового середовища, найбільш сприятливого для високотехнологічних галузей виробництва. Мається на увазі значна кількість правових та організаційно-економічних заходів, спрямованих на податкове, амортизаційне, митно-тарифне стимулювання відповідних підприємств. З цією метою включаються також важелі зовнішньоекономічної політики,

боротьба з недобросовісною конкуренцією тощо [1].

Література

1. Базилюк А. В. Фінансові важелі розвитку малого бізнесу в Україні/ А. В. Базилюк // Актуальні проблеми економіки, 2002. – № 8. – С. 17-22.
2. Біла С.О. Інституційне забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід) // Стратегічні пріоритети (науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень) – № 3 (12). – 2009. – С. 63 – 72.
3. Долішній М.І. Регіональна соціально-економічна політика в Україні: проблеми розвитку та пошуки шляхів удосконалення / М.І. Долішній М.В Максимчук. - НАН України. Інститут регіональних досліджень; відп. ред. академік НАН України, д.е.н., проф. Долішній М.І. – Львів, 2003. – 42 с.
4. Жихор О.Б. Механізм реалізації політики інноваційного розвитку регіону / О.Б.Жихор // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.8. – С.133–139
5. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 4.07.2002 р., № 40-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
6. Костак З.Р. Вплив регіональної інноваційної політики на розвиток економіки регіону / З.Р. Костак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.4. – С.171–176.
7. Птащенко Л.О. Державна регуляторна політика щодо інноваційної діяльності регіонів України / Л.О.Птащенко, О.М. Кущик // Економіка і регіон. – 2009. – № 1(20). – С.27–30.
8. Сумак Н.А. Використання Україною міжнародного досвіду управління інноваційною діяльністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uiis.com.ua/conf_22/
9. Інституційно-правове забезпечення реформування державного управління регіональним розвитком. Аналітична записка / Кушнір М.О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/810/>.

10. Щодо інституційно-правового забезпечення нової регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1180/>

11. Щодо удосконалення регіональних пріоритетів розвитку у процесі модернізації середньострокових стратегій економічного і соціального розвитку регіонів України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1344/>

Саенко О.А., К вопросу о государственном регулировании инновационного развития региона

В статье определена роль региональной составляющей государственной инновационной политики в современных условиях экономического состояния. Проанализированы причины существующих проблем реализации инноваций в Украине. Разработаны принципы формирования и определены направления государственной инновационной политики развития регионов.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, регион, государственное регулирование инновационной деятельности, государственная инновационная политика, региональная инновационная политика.

Saienko O.A., On the issue of state regulation of innovative development of region

Summary. The article defines the role of the regional component of state innovation policy in modern conditions of economic status. The reasons of the existing problems of realization innovations in Ukraine are analysed. The principles of formation are developed and the directions of state innovative policy of development of regions are defined.

Keywords: innovation, innovative activity, region, state regulation of innovation, state innovation policy, regional innovation policy.